

Miért tanítjuk az Ószövetséget iskoláinkban?

Maga az a tény, hogy fel lehet vetni ezt a kérdést, a keresztyénség válságát mutatja. Bár világosan látjuk, hogy nem válalkozhatunk a döntő megoldásra, mégis jól esik e pár sorban is bizonyosságot tenni Arról, akiben megnyugtató feleletet kapunk felvetett kérdésünkre. Azt is világosan látjuk, hogy kérdésünk nemcsak korunk világnézeti változásai folytán került felszínre az egyházban. Ismeretes ugyanis, hogy már a Krisztus utáni II. században felütik fejüket olyan irányzatok, melyek különös ellenzenvet szítanak az Ószövetség ellen. Marcion, a II. század gnosztikus tudósa feloldhatatlan ellentétet lát az ószövetségi és újszövetségi kijelentés között. Támadó érvelése feltűnő visszhangra talált. A középkorban keletkezett szekták folytatják az Ószövetség elleni harcot, más és más érvekkel támogatván elfogult állásfoglalásukat. A reformáció kora egyidőre fordulatot hoz ebben a kérdésben. Luther és Kálvin, valamint követőik, értékelésükkel hatálytalanítják az Ószövetség elleni támadásokat. Majd a felvilágosodás nyomában megindult teológiai kutatások újra az Ószövetség ellen fordítják fegyverüket. Schleiermacher nem lát isteni kijelentést az Ószövetségben, csupán az itt-ot felesillanó messiási jövendölések megtartását tartja helyesnek. A XIX. század történetkritikai vizsgálódásai újra kielezik az ellenzenvet, mely legszembetűnőbbben a nagy dogmatikus, Harnack Adolf állásfoglalásaiban öltött testet, aki szerint a keresztyén hitre nincs jelentősége az Ószövetségnek, csak történelmi háttérül szolgál az Újszövetség megértéséhez. Összefoglalóan azzal jellemezhetjük a múlt idők Ószövetség elleni támadását, hogy *belülről, az egyházból* indítottak támadást az Ószövetség ellen. Támadásuk célja az újszövetségi, „keresztyéni“ hitigazságok védelme és magasabbra értékelése volt, vagyis *Krisztusért*, a krisztusi tanítások védelméért akarták a Krisztust megfeszítő zsidóság könyvét érvénytelenné tenni és elvetni. Úgy is mondhatnánk, hogy támadásuk csak az Ószövetség ellen s nem az egész Szentírás ellen irányult.

Ma újra heves támadások célpontjává lett az Ószövetség. A kiindulópont azonban nem Krisztus, nem az Újszövetség, hanem *az ember, a modern ember*. Ez a harc tehát *kívülről* és nem az egyházból indult. Mivel a faji értékek kiemelése került az emberiség világnézetének központjába, természetes következménnyé lett, hogy mindattól, ami idegen faj szellemét lehelte, tartózkodni igyekszik az ember. Másként kifejezve: az Ószövetség elleni támadást a *zsidókérdés* felszínrekerülése indította meg. E felfogás alapján ugyanis az Ószövetségben a zsidó vallás produktumát látták. S ma a fő baj nem az, hogy vannak, akik kívülről támadják az Ószövetséget, hanem hogy maga a keresztyén egyház is elveszítette kontaktusát az

ószövetségi kijelentéssel és e támadások ellen nem tudott védekezni. Ma az a helyzet, hogy közönyösségünk és megalkuvásunk folytán az egyházon belül sincs méltó helye és érvénye az Ószövetségnek. Nem állítok valótlanságot, ha azt mondom, hogy alig hallunk igehirdetést ószövetségi textusról, sőt az egy-két kivételesen felvett textus sem az ószövetségi kijelentés üzenetét tükrözi, hanem „vallásos beszédünk“ bokkrétájaként díszleg. Vallásoktatási tantervünk előírja ugyan az Ószövetség tanítását, de vagy a szülők lázadoznak ellene, hogy miért tömik „zsidó történetekkel“ gyermekeik fejét és miért mételyezik az Ószövetség „erkölcstelenségeivel“ az ártatlan gyermeki lelkeket vagy a vallásoktatók hamisítják meg meggyőződés nélküli munkájuk végzésében az ószövetségi kijelentést. Általában ahol szó kerül ezekről a kérdésekről, mindenütt a legridegebb ellenszenv támad a szívekben, a *keresztyén* szívekben, Jézus *Krisztus* tantíványai szívében. Ezért óhajtunk pár gondolattal felelni sokak felvetett kérdésére: miért tanítjuk az Ószövetséget iskoláinkban?

Egyszerű lenne azt a feleletet adni, hogy azért tanítjuk az Ószövetséget, mert az is Isten kijelentése s mint ilyen, a Szentírás első része, a keresztyén egyház kánonának elválaszthatatlan alkatrésze. Hiába mutatnánk rá arra, hogy ezt nem mi mondjuk, hanem Jézus Krisztus, mert Ő tette a mi könyvünké az Ószövetséget. Hiába mutatnánk rá arra, hogy az Ószövetség elvetésével az Újszövetség nagyrésztét is el kellene vetnünk, mert e két szövetség elválaszthatatlan egységben van. Hiába tennénk bizonyosságot arról, hogy az őskeresztyénség és a reformáció egyháza mindig magáénak vallotta az Ószövetséget. Érezzük, nem adnánk megnyugtató feleletet a kételkedőknek, hitetleneknek, a gyermekeik neveléséért aggódó szülőknek, korunk modern embereinek. Azért ott kezdjük a feleletadást, ahol kérdésessé tették az Ószövetség tanítását.

Legismertebb támadás az Ószövetség ellen az, hogy: az *Ószövetség nem a miénk, hanem a zsidóság könyve*. Mondjuk meg mindjárt a kezdetén, hogy ebben a formában még a legádázabb támadók szájában sem állhat meg ez a tétel. Ha már mindenképpen zsidó vallástörténetet akarnak látni a Szentírás első felében, akkor a zsidóság nyelvén fejezhetik ki csak állításukat — mondván — hogy „a törvény, próféták és írárok“ a zsidóság szent könyvei. Nem kívánunk vitatkozni e megállapítás felett. Az igazság ugyanis az, hogy azt a könyvet, amit mi mint Ószövetséget ismerünk, a zsinagógában is használják. Beosztásában és elnevezésében másként ugyan, de tartalmilag teljesen azonos. A zsidóságnak még sincs Ószövetsége, mert az Ószövetség csak a keresztyén egyház könyve lehet. Maga az elnevezés utat mutat a megértéshez. Ószövetsége csak annak a közösségnek lehet, melynek van Újszövetsége és Krisztusa is. Az atyákkal kötött szövetség Krisztusban lett „Ó“-vá, az általa hozott teljesülés folytán. A zsinagóga tehát csak *absztrakt* birtokolja az Ószövetséget, de nem mint Ószövetséget. Az Ószövetség név nem önjelzése e könyvnek. Arra

mutat, hogy ez a könyv csak az Újszövetséggel való egységében tartozhat a keresztyén egyházhoz. Újszövetség nélkül nincs Ószövetség és bármennyire is igyekeznénk szabadulni a zsidósággal való kapcsolatunktól, istenhitünk zsidóhit lenne. Sőt önmagában az Újszövetség sem lehetne a mi szentkönyvünk, mert a keresztyén egyház csak e két szövetséget magába foglaló isteni kijelentés bizonyosságán épülhet fel. Nem önálló egész az Ószövetség az egyház számára s így nem is érthető önmagából, hanem csak mint a Szentírás első fele. Nem mint zsidó vallásos irathoz ragaszkodott a keresztyén egyház akkor, mikor az Ószövetséget nem engedte át a zsidóságnak, hanem Isten kijelentéséhez, melyet Jézus Krisztusban és Krisztus által felismert. Az Ószövetség Krisztus által lett a mi szentkönyvünké. Krisztus vette ki a zsidóság kezéből és adta át a keresztyén egyháznak, az ő gyülekezetének, mely elfogadta, hogy *Jézus az Ószövetség Messiása*. A keresztyén egyházat tehát éppen az Ószövetség állította szembe a zsidósággal. Azzal a ténnyel ugyanis, hogy a keresztyén egyház magáénak vallotta az Ószövetséget, mint Krisztusbizonyosságot, megszűnt a zsinagóga jogosultsága. A zsidók hazugságnak ítélik, hogy Krisztus és az Ószövetség összetartoznak, a keresztyén egyháznak viszont fundamentális tétele ez az igazság. A zsidók az Ószövetség iránti hűségéből feszítik meg Krisztust (Lukács 4: 16. s köv.), viszont Krisztus azért hal meg, hogy beteljesedjék az Írás, az Ószövetség. E feszültség felismerése nélkül nincs értelme az Ószövetségnek. *Az Ószövetség a Messiás Krisztus elfogadása által lett az egyház könyve. Tehát csak Krisztusban szent könyv*, nem zsidó vallástörténet és nem a zsinagóga könyve. Ma is ezen a ponton van az egyház és a zsinagóga legmélyebb ellentéte. Mikor Jézus az Ószövetségre utal: „megmondatott a régieknek“ — „én pedig azt mondom néktek“, azt mutatja meg, ami a zsidóságot tévútra vezette az Írásban. Az elmondottakból világos, hogy az Ószövetség az Újszövetséggel és Jézus Krisztussal való egységében a mi könyvünk. Csak Krisztusban hull le a lepel, mely az Ószövetségben Isten kijelentését elfedezte (II. Kor. 3: 14). Krisztusban nem egy zsidó Isten szavát halljuk az ószövetségi kijelentésből, hanem Jézus Krisztus atyjára ismerünk rá, akinek tetszett, hogy éppen a zsidóságon keresztül adja tudtul megváltásunk evangéliumát. A zsidóságnak kijelentett üzenete által már hozzánk is szól Isten. Viktor János szavait idézzük: „Amikor Isten csak egy népet választott ki magának, akkor is már az ő minden népre kiterjedő céljait munkálta. Ha a magvetés csak egy nép körében ment is végbe, az aratás hasznát Isten az egész világnak szánta. Sohasem akart Ő elakadni annál az egy népnél, mintha a többi is nem volna éppen olyan kedves neki. Csak átvonult azon a népen, de azért, hogy végül minden néphez elérkezzék. Hiszen Isten sohasem azért választ ki senkit az emberek közül, hogy dédelgesse, hanem hogy felhasználja a maga dicsőségére. Nem akad Ő el sohasem az övéinek életénél, hanem mindig csak át-

vezet rajtuk az Ő királyi útja, míg mindenekre kiterjed győzelmes hatalma!”

Altalanossá lett támadás az is az Ószövetség ellen, hogy az *tele van erkölcsstelen történetekkel, a zsidó faj undorító bűneivel*, avagy enyhébben szólva, nem más az, mint *zsidó vallástörténet*, mely faji gögjük bizonyosságait állítja elénk, tehát nem alkalmas arra, hogy vallásoktatásunkban ismertessük a gyermekekkel. Vitathatatlan tény, hogy az Ószövetség, vallástörténetileg nézve, zsidóvallástörténetet, sőt politikai történetet is tartalmaz és a zsidófaj ma ismert számtalan bűne az Ószövetségben is megtalálható. Azt sem tagadjuk, hogy éppen az Ószövetség nem a legkedvesebb és leggyönyörködtetőbb olvasmány azok számára, akik álszemérmeskedő pedagógiájukkal „erkölcsnemesítő” írásokat szeretnének adni gyermekeik kezébe. Mégis beszéljünk el bővebben erről a kérdéstről is. Az Ószövetség — mint az Újszövetség is — nem emberekről szól, hanem embereken keresztül *Istenről*. Az Ószövetség tehát nem a zsidó nép története s nem is a zsidó vallás története, hanem Isten kijelentésének bizonyossága, Isten üdvtörténete. „A nép az ember itt csak *transparens*” (Ravasz L.). Kezdetre ennek a történetnek: „és szólt az Úr”! Célját és értelmét már e pár szó megvilágítja. Igaz az, hogy Isten kiválasztotta magának ezt a népet, de éppen Isten kijelentése mutat rá arra is, hogy nem hatalomra, hanem szolgálatra, nem privilegiumok alapján, hanem Isten szabad kegyelméből történt ez a kiválasztás. Bár a kiválasztott Izráel semmi esetre sem azonosítható a mai zsidósággal, mint ahogy akkor sem volt azonos a zsidóság népi egységével, ez nem zárja ki azt a vádat, hogy a zsidó nép a maga faji adottságaival akkor is bűnre hajlamos és az emberi gyarlóságokat kirívóan tükröző nép lehetett, de szent volt az az Isten, akinek tetszett, hogy éppen ezt a népet használja eszközéül kegyelmének és hosszútűrésének kijelentésében. Nem szépíti meg a Szentírás ezeket a történeteket. Nem emberek nagyságát, dicsőségét akarja elénk állítani, hanem Isten úrvoltát és fenségét. Erkölcsi példaképeket így hiába keresünk az Ószövetségben. Ezt engedjük át a zsidóknak. Az Ószövetségben bűnös embereket állít elénk Isten, miudennapiságukban, az emberi természet átka alatt görnyedező elesettséjükben. Kérdés, hogy megbotránkozunk-e ezeken az embereken, vagy hiszünk Istenben, aki rajtuk keresztül a mi számunkra jelenti ki: „te vagy az az ember”! Kain gyilkol, Ábrahám a „hit atyja” kételkedve menekül el az ígéret földjéről az ott talált éhség miatt Egyiptomba, ahol saját élete megmentéséért megtagadja feleségét. Jákób az atyai áldásért kijátsza testvérét. Dávid a nagy király botránkozató paráznság bűnébe esik. Lehetne így tovább folytatni. És mégis mindezek a történetek érettünk irattak meg. Az ember igazi arcát mutatják, a bűnös, az elesett embert s rajta keresztül a lehajló és felemelő Isten megbocsátó kegyelmét. Miért botránkozunk meg ezen? Milyen gyakori tapasztalatunk, hogy fiatalságunk azért téved el, mert szülőik és nevelőik sok szép és nemes dologra tanították ugyan

őket, de sohasem mertek velük nyíltan és őszintén beszélni bűneikről, pedig még nem lett volna későn. Az Ószövetség a bűn törvénye alá rekesztett embert akarja megmutatni, hogy vágyakozzék az evangélium, Jézus Krisztus boldog szabadságára. Milyen világosan hirdeti számunkra az Ószövetség, hogy nem érdemeink, nem hírnevünk, sikereink alapján fogad magáévá az Úr Isten, hanem azért, mert szeret, mert magáénak választott Jézus Krisztusban. S milyen jó látni, nem eshetünk olyan mélyre, hogy Isten szabadítása el ne érne minket. Aki farizeusi kegyességének erkölcsi példatárát szeretné olvasni az Ószövetségben, megbotránkozik, aki azonban Istennel szeretne találkozni naponkénti vívódásaiban, boldogan döbben rá egyszer Jákóbbal: „bizonyára az Úr van e helyen és én nem tudtam“.

Az eddig ismertetett két főtámadás mellett még sok felvetett kifogást lehetne említenünk. Ezek azonban már valamelyik csoportba besorolhatók lényegüket tekintve. Egy gyakran ismétlődő ellenvetésre kell még felelnünk, mely éppen azért veszélyes, mert a hívőbb keresztyéneket, sőt lelkipásztorokat is könnyen megtévesztheti. Ez pedig az a feltevés, hogy *nem elégséges-e a keresztyén egyház számára az Újszövetség, miért van szükség a sokkal régebbi eredetű és Krisztus által már különben is betöltött Ószövetségre is?* Nem vetik el tehát az Ószövetséget, csak nem tudnak mit kezdeni vele, mert nem látnak benne mást, mint Krisztus előtti vallásos okmányt. Vallástörténetileg nézve igazuk van. Aki Krisztus tanításait olvashatja, miért forduljon lelki épülésére kétezer év előtti bizonyosságokhoz. Sajnos, egyházunkban ma is ott lappang ez a tévedés. Nem beszélünk róla, mert kényes kérdéseit szereti agyonhallgatni az ember. — Mondjuk meg hát, hogy nem előfoka az Ószövetség Jézus Krisztus vallásának s mint ilyen, nem idejét mult vallásos okmány, hanem mindkettő Isten kijelentése. Nem vallásos ismereteink gyarapításáért olvassuk és tanítjuk az Ószövetséget, hanem azért, mert benne az emberi bizonyságokon keresztül Isten szól hozzánk. Rejtettebben és homályosabban ugyan, mint az Újszövetségben, de ugyanaz az Úr Isten. Mindkét Szövetség Isten egyértékű kijelentésének bizonyága. De éppen ez problémátikus, hogy miért egyértékű, mikor az Újszövetség tökéletesebb kijelentés, mikor történetileg és lényegileg is különbség van az Ó- és Újszövetség között? Egyik ígéret, másik beteljesedés. Egyik törvény, másik evangélium. Saját szempontjunktól indokolt kérdésük. Feleletet nem a mi bölcseségünk, hanem Jézus Krisztus ad erre a kérdésre is. Benne lesz világossá, hogy mindkét Szövetség Róla tesz bizonyágot. A központban Krisztus áll. Hátra és előre egyaránt csak az Ő fényében láthatunk világosságot. Az Ószövetség ígéretekben, jövendölésekben, példázatokban mutat rá, az Újszövetség azáltal, hogy emlékezésében róla tesz bizonyágot. Másként beszél Krisztusról mindkét Szövetség, de mindkettő Róla beszél. Önmagában pusztá ígéret és betölthetetlen törvény az Ószövetség. Krisztusban azonban, aki betöltötte az ígéretet és törvényt, evangéliummá lesz, mert felismerjük, hogy Ő a tartalma mind-

ezeknek. Nem lehet túlhaladott fejlődési fokot látni az ószövetségi kijelentésben. Ez esetben nem lenne helye kánonunkban sem. Az Ószövetség nem egy „törvény-vallás“ bizonyossága. Csak zsidó szemszögből nézve az. A törvény ott csak forma, mely a választott nép megőrzésére adatott, tartalma evangélium. Sőt az Új-szövetség is csak Krisztusban evangélium. Nélküle ítélet és törvény a Hegyi beszéd is. Imre Lajos mondja — Kálvin alapján, — hogy „tévedés akár feleslegesnek tartani a törvényt, mintha az Isten gyermekei számára el lenne törölve, akár azt gondolni, hogy a törvény által üdvözülni lehet. Isten gyermekei számára a törvény nem eltöröltetett, hanem betöltetett a Krisztusban s az annak való engedelmesség a háládatosság gyümölcse“. — Az ígért és teljesülés között sem lehet ellentétet kielezni. Távolról az atyák és próféták ugyanazt a valóságot látták, mint a tanítványok és apostolok. Csak az ábrázolás különböző és a világgóság gyengébb. A teljesülés által nem lesz feleslegessé az ígért és jövendölés, sőt éppen a beteljesedés igazolja azok isteni karakterét. Kálvin mindkettőt egymásból és ugyanakkor mindkettőt Krisztusból érti meg. — Hitünk számára sem állhat távol az Ószövetség. Vajjon mi, Krisztus után közel kétezer esztendővel élők nem adventi gyülekezet vagyunk-e? Krisztus a mi számunkra is jövendő, visszajövendő, mint ahogy akkor eljövendő volt. Csak Krisztus nélküli keresztyénség számára — milyen ellenmondás — lenne felesleges az Ószövetség. Számunkra reámutatnak az ígéretek, hozzá vezérlő mesterünk a törvény.

Mindezek tisztázásával megállapíthatjuk, hogy a keresztyén egyház létkérdése az Ószövetség megtartása s ezzel az is, hogy tanítsuk az Ószövetséget iskoláinkban. Most még pár gondolatban szempontot próbálunk adni arra is, *hogyan tanítsuk az Ószövetséget*. Semmiesetre sem az Ószövetség vallását, hanem az ószövetségi kijelentést ismertessük. Vallástanításunknak bizonyosságot kell tenni erről a kijelentésről, Igét kell hirdetni, sajátos módon és formában. Közelebbről, *az Ószövetségnek csak annyiban van helye és jelentősége egyházunk vallásos nevelésében, amennyiben mint Krisztusbizonyosságot tárjuk fel ifjúságunk előtt*. Nem könnyű feladat. Isten kijelentését mégis meg kell ismernünk a maga elrejtettségében is. Természetesen nem lehet kaptafára húzott szólamokkal vallani ezt a Krisztusbizonyosságot, hanem nekünk kell megkeresni hívő és komoly exegézissel. Nem spekulációval, nem belemagyarázással, nem allegorizálással, hanem elmélyült tudományos munkával, hívő engedelmisséggel a Szentlélek közösségében. Jézus Krisztus és az Újszövetség kezeskednek, hogy nem hiába keressük. Csak ezzel az előfeltevéssel indulhatunk el. Ez hitünk szava, melyet az az adottságunk kölcsönöz, hogy a keresztyén egyházban állunk, ahol elhittük és megismertük, hogy Jézus a Krisztus. Másként sok mindent kereshetünk az Ószövetségben. Így: ősi vallási szokásokat, régiségant, politikai-és vallástörténetet és így tovább, de ez nem az Ige. Ez mind csak kerete lesz az Igének, az emberi szóba, emberi történetbe rejtett

Tussay János: Miért tanítjuk az Ószövetséget iskoláinkban?

Igének. Már pedig minket hittan-órán kell, hogy az Ige érdekeljen. Módszeres feldolgozására az ószövetségi vallásitanításnak itt nem vállalkozhatunk. Nem sorolhatjuk fel a tanításra különösen alkalmas történeteket sem, mert célkitűzésünk más irányban kívánt szolgálni. Annyit azonban itt is vallunk, hogy csak azokról az ószövetségi történetekről taníthat hűségesen egy vallásoktató, amelyek Krisztusbizonyosságát vagy maga felismerte, vagy mások bizonyágtevéséből elfogadta. Vezesse végig tanítványait ezeken a bizonyágokon egészen Krisztusig. Adventhirdetésének lesz egyszer karácsonya a gyermeki szívekben is. Sok sajátos és nélkülözhetetlen értéke van az Ószövetségnek, mely nélkül szegényebb lenne — ha egyáltalán lenne — keresztyén hitünk. Innen ismerjük meg a Teremtő Istent, a 10 parancsolatot, Istent mint a népek Urát. Szébb imádságokat ma sem találhatunk a zoltáros fohászainál. A bűn realitása itt mered félelmetes hatalmával élénk. E történetek ismertetése sem nehéz. Életteljes képeikkel igen alkalmasak a gyermeki lelkek foglyulejtésére.

A mi könyvünk ez, a keresztyén egyházé, Jézus Krisztus egyházáé. Krisztusért minden támadás ellenére tanítsuk az Ószövetséget!

Tussay János.

RAVASZ LÁSZLÓ IRTA:

Mindennél fontosabb dolog, hogy az igehirdetés megőrizze a maga tisztaságát, igazságát és szabadságát. Ezért különös gondot kell fordítani arra, hogy a napi politika kérdéseit a szövekre ne vigyük fel, mert ezáltal Isten Igéje helyett emberi hamisítványt adunk. De azt is tudnunk kell: minél tisztábban és igazabban hirdettetik az Ige, annál világosabb és határozottabb feleletet ad minden időben, minden lélek számára, a legégetőbb emberi kérdésekre. Csak egy a szükséges dolog s ez az egy szükséges dolog: Jézus Krisztus. De ő minden adott szükségben teljes felelet és hathatós segedelem.

Igehirdetésünk ne legyen vitatkozó, hanem építő és pozitív. Állítsa a gyülekezet elé, el nem fáradva szüntelen való ismételtetésben a református keresztyén hit nagy alapigazságát: azt, hogy az Ige a magát kijelentő Istennek önmagáról való bizonyágtétele; ezért igazsága, érvénye felül áll minden emberi mértéken, kritikán és viszonylagosságon. Ma, mikor a világ elveszítette a szellemi dolgokban a megbízható mértékegységét és nincs „kritérium“, mérővessző, amivel mérni lehet, nincs sarkpont, ahonnan tájékozódni lehet, nincs fundamentumos szabály, amelyik vitán felül álljon: jó tudnunk, hogy az Ige: hitünk és cselekedetünk zsinórmértéke; az Ige: sarkpont; az Ige: örök érvényű előfeltétel és megingathatatlan világszabály. Hangsúlyoznunk kell újra, meg újra, hogy Istennek ez az Igéje a teljes Szentírásban, az ó- és új-testamentomban áll előttünk.

(Református Élet, 1944. június 3.)